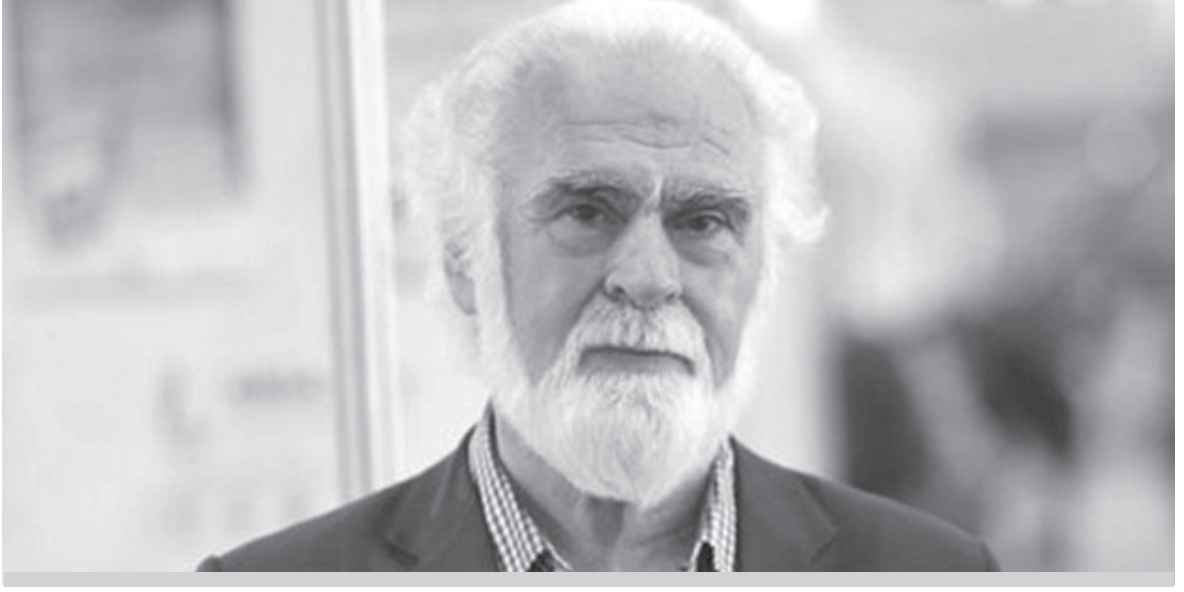

ATASOY MÜFTÜOĞLU'NU NASIL OKUMALI?

KAMİL ERGENÇ

Zihinsel ve fiziksel konformizmin (ki bunlar birbirini tamamlar) anaforunda debelenen toplumların sahih bir değişimin faili olmaları zordur. Böyle toplumlarda ilmî/entelektüel sorumluluk ve celadet sahibi olanlar ya kriminalize ve terörize ya da ademe mahkum edilme riskiyle karşı karşıyadırlar. Statüko belirleyicidir çünkü... Çıkarlarını statükonun devamında görenler değişimden nefret ederler. Bilirler ki değişim öncelikle kendilerinin rahatını kaçırarak huzurunu bozacaktır. Bu nedenle bütün güçleriyle direnirler. Ellerinin altındaki enformasyon araçlarını ve bilgi üretim mekanizmalarını en etkili şekilde kullanarak kamuoyunu, değişim talep edenlerin güvenilmez kişiler olduğuna ikna etmek isterler. Söylediklerinin hakikatin izlerini taşıyıp taşıymasının bir kıymeti yoktur. Mühim olan hasımlarının hor ve hakir kılınması, zillate düçar edilmesidir. Bu uğurda yapılan her eylem meşru ve makbuldür. Kendilerine muhalif olanların etiketlenmesi, yaftalanması, insan içine çıkamaz hâle getirilmesi için oldukça sistematik ve örgütlü bir propaganda yürütürler. Yakın çevrelerinde mebzul miktarda aparatçık ve trol bulunur. Bunlar manipülasyon üstatları olarak maaşa bağlanır ve ihtiyaç

duyulduğunda cepheye sürülür. Maruz kaldığı enformasyon sağanağı nedeniyle zihinsel teşevvüşle malul olan toplum neyin iyi neyin kötü, neyin hayır neyin şer, neyin faydalı neyin zararlı olduğunu idrak edebilecek yetkinlikte değildir. Erk sahipleri tarafından ahmaklaştırılmışlardır çünkü...

YAŞADIĞIMIZ GÜNLER

Dolayısıyla propaganda memurlarının tezviratları (resmî yalanları) hakikatmiş gibi algılanır. Çok az sayıdaki ilmî/entelektüel sorumluluk sahibi insan/lar toplumu içine düştüğü girdaptan kurtarmak için büyük riskler alarak öne çıkar ve fakat en sarsıcı darbeyi kurtarmak istediklerinden yer... Statükonun devamını konforlu istikballeri için zaruri görenler değişimin tehlikeli bir şey olduğuna toplumu inandırmıştır. İlmî/entelektüel çabanın ciddiye alınmaması gerektiğine ikna etmiştir. Tam bu noktada iki seçenek belirginleşir. Ya reel duruma teslim olup ilmî/entelektüel çabayı yadsıyarak zihinsel konformizmin refahunun 'tadını çıkarmak' ya da bütün riskleri göze alarak hakikatin temsil ve tebliğini gerçekleştirme...

İçine doğduğumuz kültürün dayattığı gerçeklik İslâm'ın ruhuna yabancı... Buna şüphe yok... Bu yabancılığın en bariz göstergesi ise vahiy ve nübüvvet bilgisinin iktisadi-içtimai-siyasi-hukuki-akademik ve sair alanlarda referans alınmaması... Dahası kapitalist/neoliberal ahlak öğretisinin bütün bir hayatımızı etkisi altına alması ve adına serbest piyasa denilen gerçekliğin İslâm'ın hakikatini iptal ve imha etmesi... Öte yandan burjuva Protestan kültür kodlarından ilham alan bilgi sistemine yaslanarak icat edilen ulus devlet realizmi, belli sınırlar içerisinde etnik-mezhebi-kültürel homojenliği esas alan bir dayatma uyguluyor ki bunun tezahürleri hayatımızın bütün safhalarında barizdir. İslâm'ın nasıl bir sosyal-siyasal-iktisadi-hukuki gerçeklik inşa edeceğine dair bilgi/bilinç eksikliğimiz sebebiyle hâlihazırdaki gayr-ı İslâmî gerçekliği normalleştiriyoruz.

Gözümüzü açtığımız dünya yaklaşık dört asırdır burjuva Protestan medeniyetinin referanslarıyla iç içe geçmiş durumda... Bu referanslar tarafından inşa edilen sosyal-siyasi-iktisadi-hukuki-akademik gerçeklik Avrupa dışı tüm ulusları gerek kavramları gerekse de kurumlarıyla etkisi altına almış vaziyette... Türkiye de bu etkiden hâli değil... Osmanlı'nın 18. yüzyılından başlayarak peyderpey gerçekleşen uyum süreci burjuva Protestan kodların hayatımıza oldukça etkili bir şekilde nüfuz etmesiyle sonuçlandı. Artık Müslümanlar bile verili durumun değişeceğine/değişmesi gerektiğine inanmıyor. Ya da en fazla paradigma içi bir değişimin mümkün olduğuna inanıyor. Oysa gerek yüce Kur'an'a gerekse şanlı elçiye kulak verdiğimizde hâlihazırdaki durumumuzun tarifıyla ilgili çok müşkül bir durumda kalabiliriz. Tecrübe ettiğimiz, kanıksadığımız gerçekliğin İslâm'ın ruhuna olan yabancılığı dikkatli bir göz tarafından hemen fark edil(ebil)mesine rağmen kendisini İslâm'a nispet edenlerin bu farkındalığa sahip olmamasının anlaşılabilir, izah edilebilir bir tarafı yok aslında... İslâm'ı biçimsel, sembolik, kozmetik anlamda yaşa(t)mak onu çok yüzeysel bir bağlama hapsedmekten başka anlama gelmez. Türkiye özelinde vahiy ve nübüvvet bilgisinin sadece bireysel dindarlığın içeriğine dair veya ihtiyaç duyulduğunda ulus devletin çıkarlarının korunması-gözetilmesi amacıyla matuf olarak belirleyici etkisinin olması diğer

alanlarda ise referans alınmaması hepimizin saçını başını yolduracak çok bariz bir gerçeklik. Hâl böyle iken sembolik özgürlüklerden hareketle İslâm'ın egemen olduğunu zannetmek iktidar odaklarının yoğun propagandasının başarıya ulaştığını gösteriyor.

ENTELEKTÜEL GÜNDEM VE BİR BİYOGRAFİ

Atasoy Müftüoğlu, yazımızın girişinde dikkat çekmeye çalıştığımız değişimden korkan-statükocu-muhafazakâr Müslüman toplumsallığı içinde sayıları oldukça az devrimci bir damarı temsil ediyor olmasından dolayı dikkatleri celbediyor. Bu yanıyla yakın tarihimizin İslâmcı entelektüel havzasının mümtaz temsilcilerinden biri olarak görülebilir. Onun tefekkür mirasıyla ünsiyet kesbetmek İslâmcılığın Türkiye'ye mahsus tecrübesine yakından tanıklık etmeyi sağlayabilir. Hem Soğuk Savaş sürecine hem Sovyetlerin yıkılması sonrası ortaya çıkan yeni dünya düzenine hem de bu süreçler yaşanırken İslâm dünyası toplumlarının ahvaline olan vukufiyeti dikkatli bir nazarı hak ediyor. Türkiye İslâmcı havzasının önemli simalarından Necip Fazıl, Sezai Karakoç, Nuri Pakdil gibi isimlerle tanışıklığı, *Mavera* çevresine (Yedi Güzel Adama) yakınlığı, gezip görmeye önem veren yanı, küre ölçeğinde üretilen nitelikli çabalara duyarlılığı ve dünya entelektüel gündeminin nabzını tutmaya özen gösteren çalışkanlığı sebebiyle ayrıcalıklı bir yere sahip olduğu söylenebilir. İslâmcılığın neden bir fikrî ekol/okul hâline gelemediğinin yanıtını arayanlar için de Müftüoğlu'nun düşünsel çizgisinde/tanıklıklarında önemli ayrıntılar tespit edilebilir diye düşünüyorum. Onun sık sık dile getirdiği kendi tarzıyla büyülenen üstatlar/ağabeyler/cemaatler ifadesi ortak bir fikir havuzu oluşturamamanın (belki de) en önemli nedenlerinden biridir.

Ertuğrul Zengin'in Atasoy Müftüoğlu hakkında yazdığı *Muvahhiden Evrensele: Bir Düşüncenin Kritiği* adlı kitap yukarıda dikkat çekmeye çalıştığımız düşünsel mirasın evrelerini tanımak ve İslâmcı ideolojinin son yarım asırlık tecrübesine nüfuz etmek için önemli bir eser.¹ Yer yer akademik perspektifin soğuk, parçacı, hiyerarşik ikliminin zaafı hissedilse de

1 Ertuğrul Zengin, *Muvahhiden Evrensele: Bir Düşüncenin Kritiği*, İLEM Yayınları, İstanbul, 2022.

kitap Atasoy Müftüoğlu'nun Türkiye İslâmcılık düşüncesi içindeki yerini ve etkisini ana hatlarıyla ortaya koymakta. İsmail Kara ile Yasin Aktay'ın İslâmcılık odaklı kitaplarına² girmeyi 'başaramayan'; Tanıl Bora'nın *Cereyanlar* adlı eserinin İslâmcılık bahsinde ise dört cümlelik kısa bir paragrafla anılan³ Müftüoğlu için Ertuğrul Zengin'in bu kitabı ilk olma özelliğine sahip.⁴ Bu tarz biyografik çalışmaların artması tefekkür havzamızın daha ayrıntılı tanınmasını sağlayacaktır hiç şüphesiz. Öte yandan her mütefekkirin yaşadığı çağın çocuğu olduğu gerçeği unutulmamalı... Lakin bu çalışmaları akademinin yasalarına bağlı kalarak değil daha geniş bir perspektiften değerlendirmek gerektiği kanaatindeyim. Malum Türkiye'de akademi henüz epistemik ve metodik bağımsızlığını kazanabilmiş değil. Gerek fizik-matematik bilimlerinde gerekse sosyal bilimler alanında Avrupamerkezci bilgi sisteminin ve metodunun referans alındığı bir gerçek. Bu nedenle sözünü ettiğimiz alanlarla ilgili yapılan tüm çalışmalar önünde sonunda Avrupamerkezci yaklaşımın izlerini taşıyor. Parçacı değerlendirme usulü nedeniyle meselenin çok yönlü-çok boyutlu resmi çekilemiyor. Zengin'in kitabında da Müftüoğlu'nun fikrî seyri masaya yatırılırken dönemsel kırılmalar bağlamında bir çözümleme tercih edilmiş.

Böylece her dönem kendinden önceki dönemden görece bağımsız ve fakat yeni bir kavramsal çerçeveye yaslanmış olarak açıklanmaya çalışılmış. Kitabın "muvahhiden evrensele" başlığı zaten "den" ayrılma/uzaklaşma ekiyle başlayıp "e" yönelme ekiyle bitmiş. Bu da demek oluyor ki Atasoy Müftüoğlu'nun fikrî çizgisi bazı kavramlardan uzaklaşıp bazı kavramlara yaklaşan bir seyir izlemiştir. Bu tespitin isabetli olmadığı kanaatindeyim. Şöyle ki Müftüoğlu'nun muvahhide vurgu yaptığı dönemle evrensele işaret ettiği dönem arasında bir kavramı kullanımdan kaldırıp (ya da bir kavramdan uzaklaşıp) bir

- 2 İsmail Kara, *Türkiye'de İslâmcılık Düşüncesi- Metinler-Kişiler*, cilt: 3, Pınar Yayınları, İstanbul, 1994. (Ed.) Yasin Aktay, *İslâmcılık*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004.
- 3 Tanıl Bora, *Cereyanlar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2017, s.450.
- 4 Burada daha evvel yayımlanan *Irmağın İçli Sesi Atasoy Müftüoğlu Kitabı* (der. Hüseyin Su, Hece Yayınları, Ankara, 2007) adlı çalışmayı da ayrıca belirtmek gerekir.

Atasoy Müftüoğlu'nun tefekkür mirasıyla ünsiyet kesbetmek İslâmcılığın Türkiye'ye mahsus tecrübesine yakından tanıklık etmeyi sağlayabilir.

başkasına yönelme (ya da bir başkasını ikame etme) durumundan ziyade, düşünsel tekâmülün tezahürü olan derinlikten kaynaklı yeni kavram(lar)la meramın daha iyi anlatılması çabası söz konusudur. Çünkü muvahhid kelimesinde evrensel içkindir zaten. Tevhidi hakikatin özümsemesi, onun temsil ve tebliğ edilmesi boyutuyla öne çıkan muvahhid evrensel zihne sahip Müslüman tutumu olarak ta son derece işlevsel bir muhtevaya sahiptir. Bu bağlamda evrensel kelimesine geçiş muvahhidi ihmal etmeyen/dışlamayan, bilakis düşüncenin olgunlaşmasının ve meramın daha iyi anlatılmasının doğal sonucu olarak değerlendirilebilir.

ZAMANINI MÜDRİK OLMA DUYARLILIĞI

Binaenaleyh Ertuğrul Zengin'in kitap boyunca takip ettiği kavramsal değişim üzerinden düşünsel seyri okuma usulünün bazı zaaf lar barındırdığını, doğru olanın ise mütefekkirin fikrî tekâmül sürecinde kavramsal yenilenmeye duyulan ihtiyaç ve zamanını müdrük olma arzusunun/duyarlılığının desteklediği kavram üretme hassasiyeti bağlamında değerlendirme yapmak olduğunu söyleyebilirim. Bu yapıldığında tekâmül sürecinin kendi içinde taşıdığı olgunlaşma boyutu öne çıkacaktır. Zengin'in usulüyle yapılan değerlendirmede ise mütefekkirin düşüncesini bina ettiği kavramlardan zaman içinde vazgeçtiği anlamı çıka(bili)r. Öte yandan bu usul örneğin muvahhid kavramını yerellekle, evrenseli ise postmodernlikle ilişkili -hatta bitişik- göstererek Atasoy Müftüoğlu'nun tefekkür mirasının doğru anlaşılmasına mani olabilir.

Ayrıntılar bütünü anlaşılmamasını kolaylaştırır. Sahih bir perspektif sahibi olmayı sağlar. Lakin insan bazen ayrıntıların arasında kaybolur, resmin bütününe göremez. Tıpkı ağaca bakarken ormanı görememek gibi... Nasıl ki bir resme çok yaklaştığımızda ayrıntıları görüp resmin

bütünü görmeye imkânını kaybediyorsak, bütünü görmek için uzaklaştığımızda da ayrıntıları kaçırabiliriz. Demek ki vasat olanı tercih etmek yani kendimize merkezi bir yer tayin edip o merkezden bakmaya çalışmak en doğru olanı... Böylece hem bütünü görebilir hem de ayrıntılara kayıtsız kalmamış oluruz...

Kanaatim odur ki Atasoy Müftüoğlu'nun fikrî çizgisinin ana omurgasını (ya da merkez noktasını) "İslâmî referanslar temelinde sosyal-siyasi-entelektüel-estetik-hukuki gerçekliğin inşası için canla başla çalışmak ve bu inşa sürecini sömürgeci/emperyalist/kapitalist hegemonyaya karşı direnişin istinatgâhı yaparak ümmet olma bilincini tahkim etmek" şeklinde belirleyebiliriz. İslâm bir bütün olarak tevhidi duyarlılıkla özümsemeli ve kamusallaşması için ceht edilmeli. Bu merkez kanaatin akabinde nasıl sorununun ardından gidilebilir. Sözünü ettiğimiz İslâmî duyarlılığın inşası nasıl gerçekleşecek sorusunun...

Aydın/entelektüel/âlim çabası önem kazanır bu sorunun ardından. Atasoy Müftüoğlu'nun yazılarında ısrarla vurguladığı entelektüel ceht İslâm'ın bilinç düzleminde temsil ve tebliğ edilmesini içerir. Çünkü Müftüoğlu'na göre içinde yer aldığımız toplum İslâm'ı bilinç düzeyinde değil gelenek-görenek-âdet olarak temsil etmektedir ve bu temsil taklit ve tekrarı yücelten, eleştiriye bigâne bir temsildir. Öte yandan karizmatik dinî ve politik figürler tarafından aldatılmaya ayartılmaya oldukça müsaittir... Bu müsait olma durumu özelde Türkiye genelde ise İslâm dünyası toplumlarını sömürgeleştirilmeye açık hâle getirmiş, toplumsal bünyeyi âdeta uyuşturmuştur. Gerek kitaplarında gerekse sohbetlerinde "dinî popülizm" ve "politik popülizm" uyuşturucuları üzerinde ısrarla duran Müftüoğlu'nun temel iddialarından biri de bu uyuşturucular aracılığıyla İslâm dünyası toplumlarının tarihin dışına itildiği ve nesneleştirildiğidir. Çünkü sözü edilen bu uyuşturucular muhatabını düşünemeyen, akledemeyen, fahmedemeyen (âdeta bir kadavra) hâline getirmektedir. Özellikle dinî popülizm (Marx'ın din halkların afyonudur) söyleminden etkilenmiş görünmektedir. Aralarında Türkiye'nin de bulunduğu İslâm dünyası toplumlarında dinin "toplumsal rıza üretimini" temin için araçsallaştırılması, politik figürler tarafından amansızca

istismar edilmesinin önünü açmıştır. Bu bağlamda Müftüoğlu dinin geçmiş (b)ilgisi hâline geldiği, gelenek adına ne varsa din zannedildiği gerçeğine dikkat çekerek toplumlarımızın geçmişten tevarüs ettiklerine karşı eleştirel bakabilme kabiliyetinden yoksun olduğuna değinir. İlmî/entelektüel çabaya yabancı toplumsal bünye her türlü uyuşturucuya açıktır ona göre.

İSLÂMÎ BÜTÜNLÜK BİLİNCİ

Atasoy Müftüoğlu'nun İslâmcılığa bakışı da yukarıda dikkat çekmeye çalıştığımız üzere İslâm'ın bilinç düzleminde temsil ve tebliğ edilmesi gerektiğine yaptığı vurguyla bağlantılı okunmalıdır. Ertuğrul Zengin kitabının ön-sözünde İslâmcılığı "toplumsal bir hareket ve ideoloji" olarak tanımlayıp İslâmcılığın önce "İslâm'ın nasıl anlaşılması gerektiği" sorusu üzerinde durduğunu dile getirmektedir.⁵ İslâmcılığın ideolojik bir duruşu temsil ettiği doğrudur. Dağılmaya yüz tutmuş bir imparatorluğun nasıl kurtulacağına dair çözüm yollarının arandığı bir vasatta Türkçülük, Garbcılık, Osmanlılık gibi cereyanların karşısında İslâm'a olan aidiyetimize ve İslâm tarafından şekillen(diril)miş sosyal gerçekliğimize işaret ederek modern paradigmanın belirlediği sınırlar içinden değil, İslâmî referanslar temelinde çözüm üretmek İslâmcılığın temel iddiası olmuştur. Öncelik, İslâm'ın nasıl anlaşılması gerektiğiyle ilgili olmaktan ziyade sömürgeci dayatmanın karşısında esaslı duruşun ancak İslâm'a yaslanarak mümkün olacağıyla ilgilidir. 19. yüzyılın ikinci yarısında Batı karşısında alttan alan/özür dilemeci (*apolojist*) bir söylem söz konusuysen iki dünya savaşının yıkımı ve ulus devletin büyük bir bela olduğunun müşahade edilmesi sonrasında daha üst perdeden bir söylemin inşa edildiğine tanık oluruz. Bu bağlamda İslâmcılığı yüce Kur'ân ve nebevi gelenekten ilham alarak İslâm'ın ruhuna uygun bir sosyal gerçeklin bütün boyutlarıyla inşa edilmesi olarak tanımlanması Müftüoğlu'nu fikrî çizgisinin anlaşılması açısından da daha isabetli olacaktır.

İslâmcılık özü gereği evrenselcidir. Bu noktaya dikkat çekmek gerekiyor çünkü Ertuğrul Zengin'in eserinde Atasoy Müftüoğlu,

5 Ertuğrul Zengin, *age.*, s. xi-xii-xiii.

İslâmcılığın evrenselci-devrimci damarının temsilcisi olarak zikredilmiştir.⁶ Oysa İslâmcılığın evrenselci olması İslâm'a yaslanıyor olmasının tabii sonucudur. Mübarek Kur'ân insanlığa hitap etmektedir ve yüce Allah (c.c.) âlemlerin rabbidir. Demek ki kendisini İslâm'a nispet eden birinin yerel/taşralı bir ufka ve bilince kapanması kabul edilemez. Nitekim Müftüoğlu'nun İslâmcılık tanım(lar)ında da bu hassasiyet göze çarpar: "İslâmcılık İslâm'ı özneleştirme mücadelesinin adıdır, ideolojik ütöpik bir kurgu değildir."⁷ Bu mücadele İslâm'ın siyasal temsil boyutlarını içkin bir mücadeledir. Çünkü Müftüoğlu'na göre eğer İslâm'ın siyasal boyutu ihmal ediliyorsa orada Müslümanların özneleşmesinden bahsedilemez. "Aydınlar, düşünürler, bilginler, akademisyenler [İslâm'ın siyasal boyutunun temsiliyle ilgili] açıkça geri çekilince İslâmcılık mücadelesi İslâmî bütünlük bilincini temsil ahlak ve idealine sahip olmayan lümpen kesimlerin eline kalmıştır."⁸

İslâmcılıkla ilgili benzer kanaatlerini başka eserlerinde de dile getirir Müftüoğlu. "İslâmcılık düşüncesi İslâm'ın bir bütün hâlinde tarihe kazandırılması, bir bütünlük hâlinde özgürleştirilmesi için her alanda yürütülmesi gereken bir mücadele biçimini içerir. İslâmcılık mücadelesini yalnızca politik bir ideoloji gibi algılayanlar, İslâmcılığı böyle takdim etmeye çalışanlar, kolonyalist etkilere maruz kaldıkları için böyle düşünüyor. İslâmcılığı politik bir klişe olarak görmek kadar büyük bir sapkınlık olamaz."⁹ Bu bağlamda Ertuğrul Zengin'in "İslâmcılık hiçbir şey değilse bir entelektüel mecradır ve bu entelektüel mecra, kalem oynatanlar ve okuyanlar oldukça kendisini yeniden üretecektir"¹⁰ tespiti- nin, İslâmcılığı basite almak, bir tür entelektüel elitizme hasretmek, onun hayatın bütününe İslâm'ın rengini verme çabasını tahfif etmek, modern/post modern tarih karşısında paradigma dışı en sahih istinatgah olma kapasite ve kabiliyetini görmezden gelmek gibi bir handikap barındırdığı söylenebilir.

6 Ertuğrul Zengin, *age.*, s. xii

7 Atasoy Müftüoğlu, *Varoluşsal Belirsizlikler*, Hece Yayınları, Ankara, 2015, s. 18-19.

8 Atasoy Müftüoğlu, *age.*, s. 95.

9 Atasoy Müftüoğlu, *Teslimiyetçilik Kader Değildir*, Hece Yayınları, Ankara, 2013, s. 56-57.

10 Ertuğrul Zengin, *age.*, s. xii

YAKIN DÖNEM İSLÂMÇILARININ KRİTİĞİ VE 1980'Lİ YILLAR

Atasoy Müftüoğlu'nun çağdaşlarıyla irtibatı onun düşünsel seyrinin doğru anlaşılması için iyi etüt edilmelidir. Yakın tarihimizin neredeyse bütün İslâmcı üstatlarıyla tanıştıktır Müftüoğlu. Bu tanışıklık bazılarında yakınlık derecesinde tecessüm etmiştir. Kendisiyle sohbetimizde merhum Sezai Karakoç'un *Diriliş* dergisi için (takatinin fevkinde olmasına rağmen) Türkiye'yi iki defa dolaştığını söyleyecektir. Demek ki *Diriliş*'in Türkiye çapında tanınmasında Müftüoğlu'nun katkısı yadsınamaz. Yine merhum Necip Fazıl'ın çok yakınında bulunmuş, yedi güzel adam adıyla maruf edip/şairlerle teşriki mesaide bulunmuştur. Bu döneme dair tanıklıkların yer aldığı *Sözün Erimi* adlı söyleşi eseri yakın tarihimizin İslâmcı ufkunun/derinliğinin, zaaf ve imkânlarının anlaşılması için oldukça önemlidir. Merhum Necip Fazıl'ın Mevdudi, Hamidullah, Seyyid Kutub gibi İslâmcılar hakkında ağır ithamlarda bulunması ve aralarında Müftüoğlu'nun da olduğu yakın çevresine Türkiyeli Müslüman yazarlar dışındakilerin okunmaması önerisi ayrılık sebebi olacaktır. Müftüoğlu bu kanaatini üstada açtığı anda ise "Seni kim yönlendiriyor?" sorusuna muhatap olacaktır ki bu soru "dış güçlere atıf yapmaya alışık" zihniyetin kodları hakkında önemli ipuçları içerir. Üstat, kişilerin kendi başlarına karar vereceğine inanmamış olacak ki bu ayrılık talebinin dışarıdan birileri tarafından beslendiğini düşünmüştür.

Atasoy Müftüoğlu'nun Sezai Karakoç'la ayrılma gerekçesi de ilginçtir. Karakoç'un "çok fazla kişiyle görüşüyorsun. [*Diriliş*'i kastederek] merkez burası "uyarısı ayrılık için yetmiştir. Anlaşıyor ki Müftüoğlu'nun "dışa açık", "evrensel düşünmeye yatkın", "farklı fikir havzalarıyla teması önemseyen", "ulusal sınırlar dışında da olsa anlamlı her çabanın hakkını vermeye çalışan", "kendisini bir hizbe/klişe/kulübe hapsedmek istemeyen "ve belki de en önemlisi "bir üstat/abi/lider/başkan gölgesinde inşa edilmiş hiyerarşik çalışma biçimine mesafeli oluşu" Necip Fazıl ve Sezai Karakoç gibi "benmerkezci-likleriyle öne çıkan" üstatlarla yol yürümesine engel olmuştur. Nitekim *Sözün Erimi*'nde Sezai Karakoç için "diriliş düşüncesiyle hep entelektüel konformizmin sınırları içinde kaldı.

Romantik/nostaljik yaklaşımları nedeniyle zamanın sınavından, olayların ve tarihin sınavından geçmeyi başaramayan denemeler yazdı... Kendi benmerkezciliğiyle uzlaştı... Kendisinden sonra gelen şair, yazar, sanat-edebiyat adamlarıyla, gençlerle ilgilenmedi, onlara önem vermedi, onları izleme ve değerlendirme ihtiyacı duymadı, onları yüreklendirmede. Dirilişi marjinal bir hizbe dönüştürdü...” diyecektir.¹¹

Kendisiyle sohbetimizde Atasoy Müftüoğlu Yedi Güzel Adam adıyla maruf *Mavera* havzasıyla ayrılkla ilgili dört hususa işaret ediyor. Ertuğrul Zengin’in kitabında üç madde olarak sıralanmış.¹² Bunlardan birincisi sanat ve edebiyatın işleviyle ilgilidir. Müftüoğlu sanatın ve edebiyatın kendi zamanına tanıklık etmesi (tabiri caizse savaşa katılması) gerektiğine dikkat

felsefeyle kendi inanç, kültür, siyaset dünyamızda karşılaşılabileceğimiz baskılara, bağnazlıklara, ufuksuzluklara karşı bir engin gönüllülük kazanırız” diyerek bu tanıklığın çerçevesini de belirlemiş olur. Âkif’in doğrudan hayatın içinden aldığı örnekleri şiirine konu edinmesi ve hayatı şiirle anlamaya-anlamlandırmaya-eleştirmeye çalışması, önerilerini de yine şiirin imkânlarıyla beyan etmesi örneğinde olduğu gibi Müftüoğlu da edebiyat-sanat aracılığıyla kendi gerçekliğimizle yüzleşmeyi salık vermektedir.

Ayrılkın ikinci nedeni 1980’li yılların başında Anavatan Partisi’nin kuruluş çalışmalarını yürüten Turgut Özal’ın davetidir. Özal *Mavera* ekibini ziyaret eder ve kendisine destek vermelerini talep eder. Müftüoğlu bu teklifi “şeriata götürelim” diyerek davete icabet etmenin doğru olmayacağını izhar eder. Bu esnada merhum Er-

çekerek Nizar Kabbani’yi örnek gösterir. “Lale devri edebiyatı” yapmanın lüzümsüzlüğüne dikkat çeker. “Nasil ki Nizar Kabbani şiiriyle savaşa müdahil olduysa biz de öyle yapmalıyız” der. Bu uyarısı karşısında merhum Rasim Özdenören “fizik hakkında konuşacak birinin iyi bir fizikçi olması gerekir” diyerek kendine mahsus çelebi üslubuyla Atasoy Müftüoğlu’na edebiyatçı olmadığını hatırlatır. Edebiyatı, dünyayı daha insani, daha adil, daha güzel daha kültürlü kılma çabası olarak, evrensel varoluşun ruhu olarak anlamalıyız¹³ derken Müftüoğlu yaşadığı zamana sözü güzel ve hikmetli söyleyerek tanıklık etme derdindedir. “Sanat, edebiyat, hikmet ve

dem Beyazıt masaya yumruğunu vurarak “Ben Özal’ın sapına kadar şeriatçı olduğuna kefilim!” deyince buna mukabil Müftüoğlu da “Ben de Özal’ın sapına kadar pragmatist olduğuna kefilim. Pragmatik kişiliğin İslâm’ın dilinde ne olduğunu da (münafıklığı kastederek) buradaki hazirun biliyor.” cevabını verecektir.

Ayrılkın üçüncü gerekçesi *Mavera* dergisi kadrosunun Afgan Direnişi ile İran İnkılabı (ki aynı dönemde cereyan etmiştir) arasında tercihini Afgan direnişinden yana yapmasıdır. İran İnkılabı’na karşı ne muhalif ne de muvafık bir tavır almayı bekleyeceklerini ve fakat Afgan direnişini gündemde tutacaklarını dile getirdiklerinde, Müftüoğlu “devrimi konuşmak” gerektiğine işaret ederek Afganistan hakkındaki endişelerini/korkularını paylaşmıştır. Nitekim

11 Atasoy Müftüoğlu, *Sözün Erimi(Konuşmalar)*, Hece Yayınları, Ankara, 2008, s. 261-273.

12 Ertuğrul Zengin, *age.*, s. 11.

13 Atasoy Müftüoğlu, *Sözün Erimi*, s. 275.

korku ve endişelerinde haklı çıkacaktır. Dünya Mazlumlarıyla Dayanışma Gecesi'nde yaptığı konuşmada "Afganistan, özellikle İslâm devriminin başarılarının gölgelenmesi konusunda Amerikan buyruğuyla öne çıkarıldı. Bütün bir dünyada Afganistan'la ilgili gelişmelerin öne çıkarılması talimatı Amerika'da kamuoyunda tartışılan konulardan biriydi." diyecektir. Bu iddiasını "İslâm devriminin, İslâm'ın yeniden hayata dönüşünü sağlamış olması gerçeği bütün küfrün, isyanın, tuğyanın, şikâkın ve nifakın kurumlaşmış bir biçimde gelenekselleştirilmiş, sağcılaştırılmış, muhafazakârlaştırılmış ve ulusallaştırılmış Müslüman topluluklarla bütünleşme suretiyle toplu bir biçimde İslâm devrimine karşı saldırıya geçmelerine neden olmuştur" tespitiyle de destekleyecektir.¹⁴

Dördüncü gerekçe ise *Mavera* kadrosundan bazı isimlerin tasavvufi tercihleridir. Öyle ki şeyhleriyle ilgili efsanevi öyküler/menkibeler/kerametler anlatmaya başlamış, bazıları ise dünyanın şeyhleri tarafından yönetildiğini iddia edecek kadar ileri gitmişlerdir. Hiçbir dinî gelenekte bir örneğine asla tesadüf edilemeyecek aşırılıklar/tapınma tezahürleri neredeyse tasavvuf adına meşrulaştırılmaya çalışılmaktadır.¹⁵ Tam da İran Devrimi'nin olduğu yıllara denk gelen bu yönelişler karşısında Müftüoğlu ayrılmanın daha doğru bir karar olacağına inanmıştır. 1987'de *Kitap Dergisi*'nin yaptığı söyleşide *Mavera* ile ilişkisinin "bir yazısının sansür edilmesiyle" kesildiğine de dikkat çekecektir.¹⁶ Muhtemelen aynı sürecin tezahürlerinden biridir bu olay da... Esasında Müftüoğlu tasavvufun bâtnî/mistik/ ezoterik/işraki bir perspektife indirgenerek İslâm dünyası toplumlarının edilgin-pasif bir gerçekliğe ikna edilmesine vesile kılınmasına karşıdır. Yoksa 1983-84'te *Aylık Dergi*'de yayımlanan söyleşide tasavvuftan ne anladığıyla ilgili beyanı bu meseleye nasıl baktığının anlaşılması açısından önemlidir diye düşünüyorum. "Tasavvufu bir azimet yolu ve azimet vasıtası biliyorum. Tasavvufu bir takva yolu ve vasıtası biliyorum. Tasavvufu bütün zahiri ve bâtnî edeplere ve hudutlara riayet noktasında yardımcı bir unsur sayıyorum. Tasavvufu İslâmî bilincimizi ve tavrımızı coşkuyla tahkim eden müessir telakki ediyorum."¹⁷

14 Atasoy Müftüoğlu, *Sözün Erimi*, s. 310-315.

15 Atasoy Müftüoğlu, *Sözün Erimi*, s.274-275.

16 Atasoy Müftüoğlu, *Sözün Erimi*, s.106.

17 Atasoy Müftüoğlu, *Sözün Erimi*, s.35.

DİNİ VE POLİTİK POPÜLİZM

Sıklıkla "geçmişte tasavvufun kendisi var adı yoktu şimdi ise adı var kendisi yok" sözünü tekrarlayarak kendisini tasavvufa nispet edenlerin yol açtığı inhirafa dikkat çekmiştir. Türkiye gibi Nakşiliğin hem müceddidi hem de Halidi kanadının hayli güçlü olduğu bir ülkede tasavvuf hakkında konuşmak hakikaten cesaret işidir. Ciddi riskleri içinde barındırır. Mezhepsiz, Ehli Sünnet düşmanı, Vehhabi, modernist, oryantalist gibi etiketlere razı olmayı gerektirir. Müftüoğlu kitaplarında ve sohbetlerinde sık sık dikkat çektiği dinî popülizm ve politik popülizm uyuşturucuları mecrasından sapan tasavvufun seküler politikacılarla yaptığı iş birliğine işaret eder. Çünkü politikacıların büyük sayılara ihtiyacı vardır ve cemaat/tarikat havzaları hem toplumsal rıza üretimine katkıları hem de büyük sayıları etkileme kapasiteleri bakımından oldukça kullanışlıdır. Hâlihazırda İslâm dünyasının birçok yerinde büyük sufi yapılar aracılığıyla toplumsal bünye edilginleştirilmiş, siyasal alandan uzaklaştırılmıştır. Napolyon Mısır üzerine yürümeden evvel öneri istediği düşünce kuruluşlarından sufi yapıların güçlendirilmesi ve etnik-mezhebi farklılıkların derinleştirilmesi tavsiyesini almıştır. Emperyalistler/kolonyalistler bu iki öneriyi oldukça profesyonel şekilde kullandılar ve kullanmaya devam ediyorlar.

Türkiye'nin İslâmcılık tecrübesinde tasavvuf kültürüne/geleneğine eleştirel yaklaşan bütün isimler bir şekilde (devlet aygıtının da desteğiyle) ya kriminalize ve terörize edildiler ya da görmezden gelinerek ademe mahkum edildiler. Yüce İslâm'ı gelenek-görenek olarak (yani atadededen gördüğü şekilde) değil de aziz Kur'an ve şanlı nebiden esinlenerek bilinç düzeyinde öğrenmeye ve öğretmeye çalışan, tecdit-içtihat eksenli bir düşünsel duruşun mümessili olmaya gayret eden tüm isimler bu muameleden nasibini almıştır. Oysaki en yakın örnek olarak Fetullahçılık bâtnî/işraki/mistik müşahadeye dayalı tarzı ve usulü sebebiyle Türkiye'de ve sair ülkelerde kökleş(ebil)miştir. Atasoy Müftüoğlu'nun neonurculuk olarak adlandırdığı bu akım uzun yıllar boyunca Türkiye'de sahil İslâm'ın önünde bir barikat işlevi görmüş, bu işlevinden ötürü taltif ve tebrike mazhar olmuş, himaye edilmiştir. 15 Temmuz'a gelindiğinde ise hoşgörü-diyalog sözünü dilinden düşürmeyen bu akım âdeta bir terminatör gibi davranarak tarihin en büyük ihanetlerinden birine imza

atmıştır. Oysaki neonurculuğun utanç verici söylem ve eylemlerine 2000'li yılların başından itibaren dikkat çekiyordu Müftüoğlu. Hoşgörü ve diyalog eksenli söylemiyle bu hareketin küresel istikbarın değirmenine su taşıdığını bermutat dile getiriyordu.¹⁸

15 Temmuz'dan sonra ise Türkiye, neonurculuğun ideolojik esin ve besin kaynaklarını konuşmak yerine devlet aygıtına verdiği zararları konuşmayı tercih ederek eline geçirdiği "işraki/bâtini/mistik gelenekle yüzleşme" fırsatını kaçırmıştır. Müftüoğlu bu noktada 15 Temmuz sonrası Diyanet tarafından organize edilen ve bütün cemaat/tarikat havzalarının yetkilileriyle yapılan toplantıya dikkat çekerek "cemaat ve tarikatların devletin fiziksel varlığına tehdit oluşturmamak koşuluyla zihinsel katliamlara devam edebileceğine" ruhsat verildiğini dile getirmiştir. Nitekim 15 Temmuz'dan bugüne gelinceye kadar neonurculuğun ideolojik meşruiyetini sağlayan geleneksel kültür kodları teşrih masasına yatırılmamıştır. Yatırılması hâlinde Halidi-müceddidi gelenek başta olmak üzere Anadolu İslâm'ı olarak tesmiye edilen anlayışın neonurculuk benzeri birçok yapıya ilham verdiği ortaya çıkacaktır. Yüce Kur'an'ın ve şanlı Nebi'nin (s.) beyanına muğayir unsurlar içeren bu anlayış hâlen Türkiye'nin de içinde bulunduğu birçok İslâm ülkesini tehdit etmektedir.

SÖMÜRGEÇİLİK VE SÖMÜRÜLMEME ELVERİŞLİ OLMAK

Atasoy Müftüoğlu düşüncesinin ana omurgasını oluşturan kavramlardan biri olan sömürgecilik neonurculuk özelinde İslâm dünyası toplumlarının din aracılığıyla etkisiz kılınması bağlamında değerlendirilebilir. "Akla veda ettiğimiz gün tarihe veda ettik" derken Müftüoğlu tam da işraki/bâtini gelenek aracılığıyla gerçek kılınan sömürgeciliğe dikkat çekmektedir. Malik Bin Nebi'nin "sömürgecilik korkunçtu. Ancak daha korkunç olan ise sömürülmeye elverişli olmaktı" sözünü neredeyse her sohbetinde dile getiren Müftüoğlu sömürülmeye müsait olmayı işraki-mistik kültürle bağlantılı yorumlamaktadır. Çünkü din aracılığıyla uyuşturmak tarihin her döneminde en etkili yöntemlerden biridir. Bu noktada Müftüoğlu "içe kapanma" ve "dışa

açılma" terkiplerine dikkat çeker. İçe kapanma Müslümanların tarihten çekilmelerinin en önemli sebeplerinden biri olarak görünür ona... Kesin tarih vermek zor olsa da 1492 sonrasına işaret eder. Bu tarihin önemini ise aralarında merhum Fuat Sezgin'in de olduğu birçok isimle yaptığı görüşmelerden çıkarmıştır. Endülüs'ün yıkılışının 500. yıldönümüne denk gelen tarihlerde gerçekleştirdiği tarih felsefesi çözümlemelerinin sorusu şudur "Müslümanlar tarihten ne zaman ve nasıl çekildi? Yeniden tarihe dönmek için ne yapması gerekir?" Bu soruyu tevcih ettiği Fuat Sezgin "Bütün bir ömrüm bu sorunun yanıtını aramakla geçti ve fakat bulamadım. Lakin Portekizlilerin deniz seferlerine odaklanabilirsiniz. Bu seferler masum değildi ve tarihin seyri bu seferlerden sonra değişti." cevabını önemli bulur.

1492 sonrasının öne çıkması evrensel simalar yetiştirme kabiliyetimizi kaybetmekle de yakından alakalıdır. Atasoy Müftüoğlu'na göre Farabi'den sonra siyaset felsefecisi, İbn Haldun'dan sonra da tarih felsefecisi yetiştiremedik. Çünkü tarihin bir safhasında ulema bütün soruların sorulduğunu ve bütün cevapların verildiğini iddia ederek ilmî/entelektüel üretkenliğin zaafa uğramasına ve böylece dinamik toplumsallığın yerine taklit ve tekrara şartlanmış yığın kültürünün ikamesine yol açmıştır. Devlet memuru olmaya ikna edilen ulema aracılığıyla edilgin toplumsallık gelenek hâline gelmiştir. İçe kapanan toplum sufiliğin kendini olgunlaştırma odaklı tutumuna da uygundu. Bu tutuma bir de meraksızlık eklenince dünyada ne olup bittiğini anlama kabiliyetimiz kayboldu. Bu sırada tarihe "dışa açılan" bir toplum giriyordu. Bugünkü Batı medeniyeti Katolik kültürün prangalarını kırarak burjuva Protestan eğiliminden ilhamla modern paradigmanın inşasını gerçekleştirecekti. Judeo-Hıristiyan klişelerin gölgesinde inşa edilen bu yeni paradigma aslında bir projeydi. Müftüoğlu kendisiyle sohbetimizde "Antony Giddens uyarıncaya kadar İslâm dünyasının entelektüelleri modernitenin bir proje olduğunu fark edemediler." diyecektir. Aynı sohbette Edward Said'e de özel bir başlık açarak, modern tarihin Doğu toplumlarını -ki aralarında Müslümanlar da var- alt insan kategorisinde kodlamasının hikâyesini en nitelikli şekilde Edward Said'in dile getirdiğine işaret edecektir.

Sömürgecilik ve sömürülmeye elverişli olmak Müftüoğlu'nun ısrarla ve inatla üzerinde durduğu olgudur. "Kolonyalistler İslâm dünyası

18 Atasoy Müftüoğlu, *Zamanın Sınavından Geçmek*, Mana Yayınları, İstanbul, 2014, s. 201. Ayrıca bk. *Onurumuzla Yaşamak Elimizdedir*, İnsan Yayınları, İstanbul, s. 23-27.

toplumlarını sömürgeleştirmeden evvel onların zihin dünyalarını sömürgeleştirdi” cümlesi neredeyse bütün sohbetlerinin girizgâhıdır.

Osmanlı-Cumhuriyet modernleşmesinin Fransız Devrimi’yle ünsiyetine dikkat çekerek Türkiye Müslümanlarının Cumhuriyet modernleşmesi kimin yaptığıyla ilgilendikleri kadar bu modernleşmenin referans sistemiyle (yani mahiyeti ve keyfiyetiyle) ilgilenmediklerine dikkat çekerek yüzeysel ilgilerin işgal ettiği gündemlerin “dedikodu” (*kıylükâl*) öteye geçmediğine vurgu yapar. Ontolojik ve epistemolojik emperyalizme dikkat çekerek, bilginin ve varlığın nasıl anlaşılması gerektiğine kendimizin karar vermediğini, Avrupamerkezci bilgi sisteminin bütün kavram ve kurumlarıyla yürürlükte olduğu ve fakat Müslümanların bu gerçeği idrak edemediğini her seferinde dile getirir. Bu bağlamda Ertuğrul Zengin’in Müftüoğlu’nun fikri çizgisi için “1980’ler boyunca bilinç-muvahhid-devrim” kelimeleri ekseninde inşa edilen bir fikir söz konusuysa, 1990’lı yıllarda postmodern paradigmadan etkilenerek birey-özgürlük-farklı kelimelerine alan açıldığına” ilişkin tespiti isabetli değildir. Ertuğrul Zengin, Müftüoğlu’nun “1994 momentinde bilinç-devrim-muvahhid üçlemesinden devrim ve muvahhid ayaklarını ortadan kaldırdığını ve tamamen bilinci yapılandırmaya döndüğünü”¹⁹ iddia etmektedir. Oysaki muvahhid ve devrim Müftüoğlu’nun düşüncesinde ana omurgayı oluşturan kavramlardan bazılarıdır. 2020’de yayımlanan *Geleceği Özgürleştirmek* adlı eserinde “kozmetik(biçimsel) değişimi değil yapısal değişimi istemeliyiz” derken devrimci ve muvahhid kimliğin alabileceği sorumluluğa işaret etmektedir. Öte yandan Müftüoğlu’nun “post modernitenin birey-farklı-özgürlük kavramlarını stratejik olarak kendi entelektüel dizgesinin işine yarayacak hâle getirdiği iddiası”²⁰ da temelsizdir. Postmodernliğin “ahlaki otorite karşıtı, aşırı bireyci, anarşist yeni bir değer sistemi, daha doğrusu değersizlik sistemi”²¹ olduğunu söyleyen Müftüoğlu’nun bu paradigmanın kavramlarını kendi düşünsel çizgisinin tekâmülüne-strateji gereği- mesnet yaptığı iddiası düşünürün tefekkür mirasına haksızlık olsa gerektir. Öte yandan Ertuğrul Zengin “bütüne varmakta zorlanan, bir şema altına girmeyi reddeden ve

bu nedenle bazı yerlerde yalpalayan²² Müftüoğlu düşüncesini demokrasi ve insan haklarına aşırı yüklediği gerekçesiyle “oksidantalizme sapmakla” itham etmektedir. Bu çıkarımın Müftüoğlu’nun tefekkür mirasını itibarsızlaştırma riski taşıdığı kanaatindeyim. Oksidentalizm oryantalizme cevap olarak öne çıkan bir başka sömürgecilik biçimidir. Bilgiyi araçsallaştırır. Nasıl ki Batı, Doğu’yu sömürgeleştirmek için onun hakkındaki her şeyi en ince ayrıntısına kadar öğrendiyse aynı şekilde Doğu’da Batı hakkında her şeyi öğrenmeli ve (böylece) tabiri caizse intikamını almalı. Oysa Müftüoğlu hem kitaplarında hem de sohbetlerinde İslâm’ın ilk yıllarındaki hızlı küreselleşmeye atıf yaparak Müslümanların hiçbir komplekse kapılmadan farklı kültürlerle temas kurma kabiliyetine dikkat çeker ve bu irtibatın her iki bünyeye de olumlu katkısına değinir. Müftüoğlu’nun radikal demokrasi ve insan hakları eleştirisi, bu iki fenomen aracılığıyla Batı dışı toplumların sömürülmesinden dolayıdır. İslâm dünyası toplumlarının da demokrasiye ikna edilerek kötülüklerle uzlaş(tırıl)ması temin edilmek istenmektedir. Çünkü demokrasi Müftüoğlu’na göre bütün kötülükler açıktır. Sayıların egemenliğidir... Herkesi seçebilir... Hâlbuki İslâm noktayı nazarından aslolan niteliğin egemenliği olmalıdır.²³

Ertuğrul Zengin, Atasoy Müftüoğlu’nu, demokrasi eleştirirken Batı dışı bir model tarihe kazandıran Çin’i örnek gösterdiği için düşünce tıkanıklığı ile itham etmektedir.²⁴ Oysaki alıntı yapılan kitabın bütününde ve alıntının bağlamında Çin vurgusu küresel emperyal mücadelenin karakteristiğine işaret etmek içindir. Olumsuzlamak için değil... İslâm dünyası toplumlarının sarsamadığı ABD-Batı hegemonyasını Çin’in, liberalizmi reddeden devlet modeli, bireyciliği reddeden topluluk modeli ve demokrasi yerine otoriter siyasal modeli öne çıkararak sarstığına işaret edilmektedir. Burada vurgu, demokrasinin aşılamazlığına inanan ve/veya onu kanaksayan İslâm toplumlarının kendi değer sistemlerine uygun bir siyasal modeli neden tarihe kazandıramadıklarına dairdir.

19 Ertuğrul Zengin, *age.*, s. 63-67.

20 Atasoy Müftüoğlu, *Onurumuzla Yaşamak Elimizedir*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2007.

21 Ertuğrul Zengin, *age.*, s. 67.

22 Ertuğrul Zengin, *age.*, s. 95-96.

23 Atasoy Müftüoğlu, *Düşsel Ufuklardan Gerçek Ufuklara*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2005.

24 Ertuğrul Zengin, *age.*, s. 96.

ORTADOĞU'DAKİ AYAKLANMALARA DAİR YAKLAŞIMLARI

Atasoy Müftüoğlu'nun 'Arap Baharı' diye tesmiye edilen halk isyanlarına ilişkin tespit ve tahlilleri Türkiye İslâmcı entelektüel havzada çok tepki çekmiştir. 2011'de Tunus'ta başlayıp hızlı bir şekilde Yemen-Mısır-Suriye-Libya'ya sıçrayan bu başkaldırı hareketlerine Müftüoğlu başından itibaren şüpheyle yaklaşmıştır. Hakikate erişmek için yapıcı bir şüphedir bu aslında. Ya da süttten ağzı yananın yoğurdu üfleyerek yemesi de diyebiliriz. Yukarıda *Mavera* ekibiyle ayrılık hikâyesine dikkat çekerken Afgan direnişinin ABD tarafından İran Devrimi'nin etkisini perdelemek için bilinçli olarak öne çıkarıldığına ilişkin tespitine yer vermiştim Müftüoğlu'nun... Şimdi de aynı endişeleri taşımaktadır aslında... Türkiye'nin de hem NATO üyesi olarak hem de ortak sınırı paylaşmasından dolayı müdahil olduğu bu süreçlerin emperyal-sömürgeci bir planın parçası olma ihtimalini gözden irak tutmamak gerektiğini düşünmektedir. "Arap İslâm toplumlarında yaşanan ayaklanmalar ve isyanlarla ilgili umutlu olmamız gerekir, sonucu ne olursa olsun bu ayaklanmalar yeni bir başlangıç olabilir. Bizim ayaklanmalara yönelik eleştirilerimiz, ayaklanmaların yönü ve içeriği ile ilgilidir. Büyük sabır ve ceht gerektiren kapsamlı çalışmalar yapmamız gerekirken, ütopyik beklentiler içerisine girmek, belirsizlik zamanlarına kapanmak anlamına gelir."²⁵

İhtiyat payını elden bırakmayan, uzun erimli nitelikli çabaların kılavuzluk edeceği bir değişimin imkânını sonuna kadar zorlamamız gerektiğine işaret eden bir dikkattir bu. Libya'nın yeniden sömürgeleştirilmesini devrim olarak nitelemenin²⁶ doğru olmadığına işaret eden bir dikkat... Mısırlı ve Tunuslu ayaklanmacıların Sırbistan merkezli Otpor hareketi tarafından eğitildiği gerçeğine vurgu yapan bir dikkat...²⁷ Arap Baharı'nı İslâmî bağlamda hiçbir stratejiye, vizyona liderliğe, nitelikli kadrolara, etkili bir programa sahip olmayan, siyasal söylem olarak Batılı paradigmatları referans noktası olarak alan yoksulların ve dışlanmışların ayaklanması olarak tanımlayan bir dikkat...²⁸

25 Atasoy Müftüoğlu, *Küresel Çağda Varolmak*, Hece Yayınları, Ankara, 2012, s.82.

26 Atasoy Müftüoğlu, *age.*, s.122.

27 Atasoy Müftüoğlu, *age.*, s.139.

28 Atasoy Müftüoğlu, *Teslimiyetçilik Kader Değildir*, Hece Yayınları, Ankara, 2013, s. 145.

Türkiye'yi yakından ilgilendiriyor olmasından dolayı Atasoy Müftüoğlu'nun Suriye'de yaşananlarla ilgili tahlili daha çarpıcı ve sarsıcıdır. Türkiye'nin açıkça emperyal bir projeye aracılık ettiği ve Suriye'nin bugünkü durumundan sorumlu olduğunu iddia etmektedir. Suriye'de muhalefetin icat edildiği, İsrail'in Ortadoğu'da tartışmasız en etkili askerî-siyasi güç olması için Suriye'nin çok önceden istikrarsızlaştırılması kararının alındığı, Türkiye'nin de [bilerek ya da bilmeyerek] bu kararlar doğrultusunda hareket ettiğine dikkat çeker Müftüoğlu... "Dünyada ne iç ne de dış politikada kaydedilen en göz alıcı başarılar bile, emperyal çıkarlar adına, emperyalist projenin bir parçası olarak hareket eden Türkiye'nin, Suriye'de bu ülkenin kültür ve medeniyet varlıklarının, maddi ve manevi kaynaklarının, mazlum/masum/mahrum Suriye halkının büyük bir imha ve ölüme tabi tutulmasına katkıda bulunmasını, bu katkının neden olduğu büyük acıları ve büyük kötülükleri asla unutturamaz, unutturmamalıdır."²⁹ Fahrettin Altun Türkiye'nin Suriye'deki sürece müdahil oluşuna dair tespitinde, İsrail'in güvenliği politikasına hiç değinmezken, ABD-Batı blokunun ilgisizliğinden yakınır. "Halk desteğine sahip olmayan sistemlerin bölgesel istikrara zarar vereceği" ve "kapsamlı reformlar ve anti-demokratik rejimlerle vatandaşları arasında yeni bir muhabakatın yokluğunda istikrarsızlık ve çatışma kaçınılmazdır" düşüncesiyle, Türkiye'nin sürece müdahil olduğunu iddia eder.³⁰ Altun'un sözünü ettiği gerekçeler demokrasi ve insan hakları arayışlarıyla sömürgeci emellerine ulaşmak isteyenlerin gerekçelerine çok benziyor... Son zamanlarda Mısır ve İsrail'le yakınlaşmaya başlayan, Suriye ile de benzer adımları atmaya hazırlanan Türkiye'nin bu tutumu Müftüoğlu'nun tespit ve tahlillerini haklı çıkarmaktadır. Devletler nezdinde bir şekilde mantıklı izahunun yapılabileceği bu yakınlaşma adımlarını İslâmcı entelektüel havzanın ve İslâmî iddialı yapıların suhuletle karşılaması, ahlaki ilkeler temelli bir duruşun yerine reel politik ve konjonktürel tutumun ikame edildiğinin göstergesi olarak okunabilir.

29 Atasoy Müftüoğlu, *Varoluşsal Belirsizlikler*, Hece Yayınları, Ankara, 2013, s. 135.

30 Fahrettin Altun, *Küresel Belirsizlik Çağında İstikrarlaştırıcı Güç Türkiye*, Paradigma Yayınları, İstanbul, s. 165-166.